

Prof. dr hab. Bożena Matyjas

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika dr Anny Józefowicz dla komisji powołanej przez Radę Doskonałości Naukowej, na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku

1. Informacje ogólne – przebieg kariery naukowo – zawodowej Habilitantki

Pani dr Anna Józefowicz posiada wykształcenie filologiczne (studia w Instytucie Filologii Polskiej na Wydziale Filologii w Białymstoku zakończone uzyskaniem magistra filologii polskiej) i pedagogiczne (Wydział Pedagogiki i Psychologii UwB, uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki).

Praca magisterska nt. „ Białostocki Teatr Lalki jako instytucja artystyczna” została napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Sława Krzemienia – Ojaka (obrona: 9.05.2002 rok). Natomiast praca doktorska nt. „Rola społeczna matki w rodzinie wiejskiej w Drugiej Rzeczypospolitej” została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Elwiry Kryńskiej; recenzentami byli: prof. dr hab. Jadwiga Izdebska (UwB) oraz prof. dr hab. Hanna Markiewicz (APS w Warszawie); uzyskanie stopnia doktora: 22.01.2009 rok.

Pani doktor ukończyła dodatkowo studia podyplomowe z: Zarządzania badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi (2013), oraz Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej (2019). W 2010 roku ukończyła także Studium socjoterapii i edukacji twórczej organizowane przez Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku.

Po ukończeniu studiów magisterskich pani A. Józefowicz została zatrudniona w 2003 roku na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku: początkowo jako asystent w Zakładzie Kulturoznawstwa (01.10.2002 – 20.09.2003), potem w Zakładzie Psychoanalizy i Myśli Humanistycznej (22.01.2009 – 20.09.2015), Katedrze Teorii Wychowania i Antropologii Pedagogicznej (01.10.2015 – 16.04.2018), Zakładzie Edukacji Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej (17.04.2018 – 16.04.2019) i aktualnie zatrudniona w Zakładzie Teorii Wychowania i Antropologii Pedagogicznej w Katedrze Historii Wychowania na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku (od 01.08.2019).

Poszukiwanie swojego miejsca w strukturze formalnej Habilitantki trwało dosyć długo, mogłoby się wydawać, że okres ten nie sprzyjał jej rozwojowi naukowemu, ale analiza publikacji z tego okresu dowodzi, że starała się ona kształtować swój warsztat badawczy i rozwijać swoje zainteresowania skoncentrowane wokół takich problemów jak: społeczne role kobiet na przestrzeni dziejów, edukacyjny charakter opowieści regionalnych na przykładzie Podlasia oraz literatura dla dzieci i młodzieży w kontekście edukacji literackiej. Aktywność naukowa i badawcza łączyła w sobie dwukierunkowość: filologię polską oraz pedagogikę, co znajduje odzwierciedlenie w wykazie dorobku naukowego Habilitantki.

2. Ocena osiągnięcia naukowego wymienionego w Art. 16 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. Nr 595 z późniejszymi zmianami)

Jako osiągnięcie naukowe podlegające procedurze habilitacyjnej, w autoreferacie przedłożonym przez Habilitantkę znalazła się monografia pt. „Obrazy dzieciństwa w polskiej prozie dziecięcej XXI wieku – w poszukiwaniu kontekstów edukacyjnych”, wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku w 2020 roku (wydawnictwo to znajduje się w wykazie MNiSW jako polecane – punktowane). To dosyć obszerne dzieło liczące 518 stron, do którego należy także zaliczyć bardzo bogatą bibliografię (ss. 477-518). Recenzentami wydawniczymi byli: dr hab. Urszula Chęcińska oraz dr hab. Teresa Wilk, prof. UŚ.

Prezentowana monografia ma charakter teoretyczno – empiryczny (badanie źródeł – literatury dziecięcej i młodzieżowej). Zamierzeniem autorki było „wyeksponowanie w najnowszej polskiej prozie adresowanej do dzieci kontekstów edukacyjnych, czyli ukazanie współczesnych obrazów dzieciństwa, zwracając uwagę na prawa i obowiązki dziecka i wobec dziecka, podejmowane przez nie wybory i sposoby rozwiązywania konfliktów. Także jego uczestniczenie w kulturze, okazywaną mu miłość macierzyńską, rodzicielską i w rodzinie sprzyjającą kształtowaniu dzieciństwa szczęśliwego, jak również namysł nad dzieciństwem zagrożonym wypaczeniami, pełnym konfliktów, sprzeczności” (s.17). Przytoczyłam ten obszerny fragment wypowiedzi autorki, ponieważ stanowi on zapowiedź struktury monografii, a także poruszanej w niej problematyki. Obrazy dzieciństwa wyróżnione przez autorkę są jej własną koncepcją,

którą napisała w oparciu o dotychczasowe badania nad dzieciństwem w Europie (M. J. Kehily) oraz Polsce. Badania nad dzieciństwem w Polsce mają charakter interdyscyplinarny, pedagogika preferuje takie właśnie podejście do badań dzieciństwa / badań nad dzieciństwem – preferuje je także autorka, która w taki właśnie sposób przedstawiła tę problematykę (historia, literaturoznawstwo, psychologia, socjologia, kulturoznawstwo).

Do analiz autorka wybrała 140 pozycji książkowych dla młodego czytelnika. Za cel swoich eksploracji uznała poszukiwanie odpowiedzi na pytania: jak o swoim dzieciństwie, mówią dziecięcy – literaccy bohaterowie najnowszej prozy adresowanej do najmłodszych czytelników, jakie przesłanie edukacyjne niosą ich opowieści, czego można nauczyć się z tego typu literackich biografii?

Monografia ma charakter studium pedagogiczno – historyczno – literaturoznawczego, co należy uznać za jej wartość – łączenie różnych aspektów omawianego zagadnienia (obrazów dzieciństwa). Interdyscyplinarne podejście autorki do badań (perspektywa hermeneutyczna) różnych obrazów dzieciństwa w celu kreowania lepszych szans edukacyjnych ma charakter innowacyjny. W literaturze przedmiotu, zwłaszcza w pedagogice prac tego typu jest niewiele. Autorka, prezentując problematykę dzieciństwa w wyróżnionym aspekcie, wniosła znaczący wkład w rozwój pedagogiki jako nauki o wychowaniu, edukacji. Wykorzystała tutaj literaturę/prozę skierowaną do najmłodszych czytelników i jej wartości edukacyjne, co należy uznać za zjawisko rzadko występujące w badaniach pedagogicznych.

Recenzowana monografia złożona jest ze Wstępu, dwunastu rozdziałów, Zakończenia oraz Bibliografii. Struktura całości zarysowana w spisie treści zapowiada dzieło interesujące poznawczo, metodologicznie (badania jakościowe) i empirycznie.

We Wstępie autorka wprowadziła czytelnika w problematykę podjętą w monografii wskazując na jej rangę społeczną / kulturową oraz pedagogiczną. Przedstawiła cele badań, ich istotę, uzasadnienie podjęcia takiego właśnie zagadnienia naukowego (także motywację osobistą) oraz strukturę monografii. Znalazły się tutaj wszystkie elementy niezbędne i konieczne w pracach o charakterze naukowo – badawczym. Chciałabym jednak odnieść się polemicznie do wyróżnionych przez autorkę części pracy, a właściwie ich zawartości merytorycznej. Uważam bowiem, że rozdział metodologiczny powinien być zaliczony do części drugiej. W badaniach pedagogicznych przedstawia

się zwykle część teoretyczną pracy (dowolna, autorska liczba rozdziałów stanowiąca teoretyczne wprowadzenie w problematykę badań) i część empiryczną, którą rozpoczynają założenia metodologiczne podjętych badań – ich założenia. Tak więc w pracy Habilitantki można wyróżnić dwie jej zasadnicze części: teoretyczną i empiryczną, ale rozdział metodologiczny powinien w mojej ocenie być zaliczony do części empirycznej.

Dalszą ocenę monografii zacznę od analizy merytorycznej jej trzech pierwszych rozdziałów, które są teoretycznym wprowadzeniem do badań empirycznych prowadzonych w oparciu o analizę źródłowych tekstów literackich. Obie części: teoretyczną i empiryczną należy traktować jako integralną całość, dlatego część teoretyczna powinna być w takim właśnie aspekcie oceniana.

Rozdział pierwszy pt. „Społeczno – kulturowe wyobrażenia o dzieciństwie w kontekście historycznym” zawiera siedem podrozdziałów. Omówiono tutaj zagadnienia dotyczące dziecka i dzieciństwa w ujęciu historycznym. Przedstawiony został proces upodmiotowienia dziecka od czasów starożytnych, poprzez średniowiecze do czasów nowożytnych, w których zaczęto dostrzegać odrębność dzieciństwa od dorosłości wskazując na charakterystyczne cechy dziecka, jego potrzeby. Jako szczególnie ważne i przydatne („trafne”) należy uznać przypomnienie postaci dwóch pedagogów tj. Marii Montessori i Janusza Korczaka, które znacząco przyczyniły się do rozumienia i ujmowania współczesnego dzieciństwa, także w ujęciu konstruktywistycznym.

Zawartość merytoryczną rozdziału pierwszego oceniam pozytywnie, ponieważ autorka przedstawiła w nim w sposób syntetyczny (autorsko) wiedzę o dziecku i jego dzieciństwie w rozumieniu wykorzystywanym na gruncie pedagogiki.

W drugim rozdziale pt. „Wybrane obrazy dziecka i dzieciństwa w tradycji literackiej do końca XX wieku” znajduje się przegląd literatury pięknej przedstawiającej edukacyjne wymiary dzieciństwa zawarte w prozie skierowanej dla młodego czytelnika, ale także i do dorosłych (pięć podrozdziałów). Wybrane obrazy dzieciństwa obejmują: renesans, romantyzm, pozytywizm, modernizm i wiek XX. Analiza literatury w takim przedziale czasowym pozwoliła niejako „podsumować” spojrzenie na dziecko i jego dzieciństwo, różnorodne traktowanie go na przestrzeni wieków, aby na tej podstawie włączyć się we współczesny XXI wieczny dyskurs nad różnymi, w tym także edukacyjnymi wymiarami / obrazami dzieciństwa, które znajdujemy w najnowszej prozie dla dzieci i

dorosłych. I jak pisze autorka były to obrazy (zwłaszcza w literaturze XX wieku) przedstawiające dzieciństwo sielskie, ale i okaleczone, pozbawione sprzyjających szans rozwojowych, ale i optymistyczne dzięki wyimaginowanej przyjaźni. Spodobało mi się przypisanie do danego okresu rozwojowego autorskiego nazwania danego obrazu dzieciństwa w wersji skrótowej, często ukazującej jego istotę np. renesans – dziecko „godne łez”, pozytywizm – literatura obrazem społecznej niedoli dziecka, modernizm – dziecko pełne tajemnic, wiek XX – od dzieciństwa akadyjskiego po poranione i okrutne.

Rozważania zawarte w rozdziale drugim, interpretacja literatury pięknej ukazująca różne obrazy i wymiary dzieciństwa przedstawione zostały w perspektywie dyskursu prowadzonego na ten temat na gruncie nauk społecznych, zwłaszcza pedagogiki. Nie mam tutaj uwag krytycznych dotyczących zawartości merytorycznej tego rozdziału.

Ostatni z rozdziałów teoretycznych pt. „Problemy współczesnego dzieciństwa” złożony jest z dwóch podrozdziałów (3.1. i 3.2.), w których omówiono kolejno: życie w ponowoczesnym świecie oraz wyróżnione przez autorkę różne jego właściwości, a także współczesne dzieciństwo w świetle badań pedagogicznych. Rozważania tutaj zawarte omawiane były w aspekcie rozwoju i edukacji dziecka (zagrożeń tych procesów). Autorka wskazała na takie zagrożenia dla dziecka i dzieciństwa jak: kult indywidualizmu rozmywający społeczne więzi, nadmiar informacji (tzw. wiedzy śmieciowej) i bodźców, przyspieszone tempo życia, zagubienie się w wirtualnej rzeczywistości i wysokiej technologii, zachłanna konsumpcja, ale także społeczne kontrasty.

Dyskusja prowadzona w rozdziale trzecim oparta została o obszerną literaturę pedagogiczną dotyczącą dzieciństwa oraz analizę literatury pięknej, prozy adresowanej głównie do młodego czytelnika. Język wypowiedzi i argumentacja są poprawne merytorycznie.

Reasumując, rozdziały teoretyczne, które stanowią podstawę badań autorki są napisane z dużym znawstwem omawianej problematyki – dziecka i dzieciństwa w ujęciu interdyscyplinarnym, głównie pedagogicznym oraz literaturoznawczym. Wartość poznawczą tych rozdziałów oceniam pozytywnie. Autorka swobodnie prowadzi dyskusję naukową z wykorzystaniem literatury przedmiotu, widoczny jest duży zakres

wiedzy z omawianych kolejno obszarów tematycznych podporządkowanych tematowi / tytułowi głównemu monografii.

Analiza wyników badań poprzedzona została przedstawieniem założeń metodologicznych badań własnych (rozdział czwarty). Struktura tego rozdziału jest typowa dla badań pedagogicznych. I tak w kolejnych podrozdziałach przedstawiono: przedmiot badań i uzasadnienie wyboru tematu, cele badań i problemy badawcze, metodę badań i kryteria doboru źródeł analizy oraz perspektywy analizy źródeł.

Na początku rozdziału metodologicznego autorka przedstawiła kategorię dzieciństwa: w ujęciu historycznym, kulturoznawczym, pedagogicznym, a także w oparciu o literaturę piękną, podkreślając jej rolę wychowawczą, edukacyjną. Autorka pisze tutaj o swojej koncentracji na poszukiwaniu wątków edukacyjnych w polskiej prozie XXI wieku adresowanej do dzieci i występujących w niej zróżnicowanych obrazach dzieciństwa. Przedmiotem badań autorka uczyniła polską prozę dla dzieci dwóch pierwszych dekad XXI wieku.

Teorią pedagogiczną, która została wykorzystana w badaniach był konstruktywizm, ponieważ jak uzasadnia autorka stawia on na aktywne dziecko, aktywnego ucznia oraz opiekuna, wychowawcę i nauczyciela wspierającego w rozwoju i organizującego mu środowiska uczenia się i wyzwala aktywności i zainteresowań. Konstruktywizm, jak pisze autorka, a z czym zgadza się współczesna pedagogika, może pomóc dzieciom tworzyć własne obrazy swojego dzieciństwa (s.116).

Warto dodać, że badania autorki mają charakter jakościowy, interdyscyplinarny (pedagogika, psychologia, socjologia, literaturoznawstwo oraz kulturoznawstwo).

Z zaprezentowanego przedmiotu badań wynikają cele, które autorka przedstawiła szczegółowo odnosząc je do całości badań, poruszanych kolejno zagadnień, które zawarte zostały w sformulowanych problemach badawczych, a także treściach poruszanych w kolejnych rozdziałach monografii.

Problem główny nawiązuje do przedmiotu badań i tytułu głównego monografii; został przedstawiony w postaci następującego pytania dopełnienia: Jakie obrazy dzieciństwa można wyróżnić w polskiej prozie dziecięcej początków XXI wieku i jakie wynikają z nich wskazania edukacyjne? Do problemu głównego autorka sformułowała osiem problemów szczegółowych (są to także pytania dopełnienia). Jest ich sporo, ale

wszystkie wydają się być zasadne; na każde z nich znajdują się w dalszej części monografii (empirycznej) odpowiedzi.

Autorka wyróżniła w części empirycznej dwa obszary tematyczne (autoreferat, s. 5-8). Pierwszy z nich dotyczy takich obrazów dzieciństwa jak: Szczęśliwe dzieciństwo; Dzieciństwo z dziadkami; Dzieciństwo wśród zwierząt oraz Dzieciństwo jako obszar kreatywności – ku twórczemu dzieciństwu. Drugi z obszarów poświęcony jest obrazom dzieciństwa, które autorka nazwała jako: Samotne dzieciństwo; Dziecko wobec choroby, starości i śmierci; Dzieciństwo naznaczone wojną oraz Dzieciństwo pozornych potrzeb, przesyty i konsumpcji.

Zawartość treściowa pierwszego obszaru tematycznego wskazuje na obraz dzieciństwa radosnego, przeżywanego przez bohaterów w otoczeniu dziadków, świata przyrody, które dają dzieciom możliwości twórczego działania. Dobór prozy dla dzieci, jej analiza oraz interpretacja jest autorska. Należy podkreślić walor poznawczy prowadzonych tutaj analiz i interpretacji, ale także praktyczny – edukacyjny; przedstawione wzorce zachowań dorosłych wobec dzieci są / mogą być przydatne w pracy edukacyjnej.

W poszczególnych rozdziałach przedstawiających szczęśliwe dzieciństwo, autorka wskazuje na takie jego cechy jak: pełna akceptacja dzieciństwa: czas bez troski, fantazjowania, radości tworzenia i przebywania. To także czas dający dziecku miłość rodziców i poczucie bezpieczeństwa. Dzieciństwo z dziadkami to także „pozytywne dla dziecka emocje”, wysłuchanie go, towarzyszenie dziecku, w którym ogromną rolę odgrywa dialog. Dzieci są tutaj aktywnymi uczestnikami własnego rozwoju (paradygmat konstruktywistyczny).

Z kolei obraz dzieciństwa wśród przyrody i zwierząt pokazuje przykłady opieki dziecka nad ukochanym zwierzęciem, co przyczynia się do odkrywania wartości przyjaźni, lojalności, wierności czy odpowiedzialności. Analizowana w tej części literatura pokazuje możliwości pełnienia przez nią funkcji terapeutycznej; pozwala dziecku przeżyć i zracjonalizować strach przed danym zwierzęciem. Natomiast obraz dzieciństwa umożliwiającego dziecku rozwijanie i ujawnianie jego kreatywności należy wiązać z rozwojem artystycznym dzieci – ich ekspresji słownej, teatralnej czy plastycznej. Dziecko jest tutaj współtwórcą treści, które odczytuje po swojemu, nadaje im znaczenie w kontekście własnych doświadczeń (paradygmat konstruktywistyczny).

W drugim obszarze tematycznym przedstawione zostały obrazy dzieciństwa, które można określić jako bolesne, traumatyczne związane z nieodpowiedzialnością dorosłych, ich brakiem dojrzałości, wiedzy i świadomości potrzeb rozwojowych dziecka, jego emocjonalności, potrzeby miłości, akceptacji i bezpieczeństwa, a także potrzeby kreacji. Analizowane tutaj obrazy dzieciństwa są przeciwstawne tym opisanym w pierwszym obszarze tematycznym. Autorka analizuje w swoich rozważaniach literaturę dotyczącą sytuacji trudnych dla dziecka m. in. rozwód rodziców, śmierć osób bliskich dziecku, śmiertelna choroba dziecka.

Charakteryzując obraz dzieciństwa samotnego wyłaniający się z omawianych przez autorkę książek podkreślona została rola rodzinnego szczęścia, która z punktu widzenia dziecka jest najkorzystniejsza wtedy, gdy dziecko wzrasta w rodzinie pełnej. Autorka zwraca także uwagę na konsekwencje rówieśnicze wynikające z osamotnienia dziecka w rodzinie. Treści analizowanych tutaj powieści przedstawiają formy pomocy dziecku, próby rozwiązywania trudnych sytuacji życiowych, wzorce zachowań. Dziecięcy bohaterowie, pomimo trudnej sytuacji emocjonalnej, poszukują samych siebie, swojej tożsamości, sensu istnienia, przynależności, ale i odrębności. Odnajdują to w sztuce (muzyce, malarstwie, poezji), sporcie – funkcja kompensacyjna, która wyrównuje braki życia w świecie fantazji.

Obraz dzieciństwa nacechowanego chorobą, śmiercią przedstawiony został w oparciu o powieści, które tą problematykę podejmują. Autorka przedstawia różne techniki redukujące napięcie związane z trudnym tematem choroby. W przedstawionych tutaj powieściach położony został nacisk na budowanie bliskich relacji z drugim człowiekiem. Dziecięcy bohater w wybranych tekstach literackich został przedstawiony jako osoba wrażliwa na cudzy los, pomocna, wspierająca, silna.

W interpretacjach pedagogicznych w tym rozdziale zabrakło mi odniesień do książek takich pedagogów jak: H. Cudak, A. Maciarz czy J. Binnebesel.

Dzieciństwo naznaczone wojną przedstawione zostało w rozdziale jedenastym – analizy dotyczą II wojny światowej, a także współczesnych konfliktów zbrojnych. Obraz takiego dzieciństwa odnoszony jest również do innych niż zachodnioeuropejskie obszarów geograficznych i kulturowych. Dzieciom przedstawiani są bohaterowie, którzy zachowują się w nieludzkich czasach właściwie – eksponowane jest ich człowieczeństwo: empatia, wrażliwość na krzywdę innych.

I jeszcze jeden obraz dzieciństwa wyróżniony przez autorkę w drugim obszarze tematycznym – obraz nasycony dążeniem do zaspokojenia pozornych potrzeb, przesytu i konsumpcji, zalewanego megabitami informacji. Dobór literatury przez autorkę w zakresie omawianego zagadnienia wskazuje młodym czytelnikom postawę krytyczną wobec „takiej” rzeczywistości, która prowadzi często do zawłaszczenia ich dzieciństwa.

W interpretacji pedagogicznej zabrakło mi np. raportów NASK, które charakteryzują zaangażowanie dzieci w wirtualną rzeczywistość.

Podsumowując obrazy dzieciństwa przedstawione w rozdziałach: piątym, szóstym, siódmym, ósmym, dziewiątym, dziesiątym, jedenastym i dwunastym należy stwierdzić, że autorka uczyniła to w sposób wartościowy merytorycznie, autorski, interdyscyplinarny, z właściwym doбором prozy, która charakteryzuje poszczególne obrazy dzieciństwa. Widoczna jest rozległa wiedza autorki dotycząca dziecka, dzieciństwa, literatury / prozy, która może być wykorzystana w aspekcie edukacyjnym – wskazówki dla rodziców, nauczycieli, wychowawców (funkcja praktyczno – użyteczna literatury dziecięcej). Autorka przyjęła paradygmat konstruktywistyczny w opisywaniu dzieciństwa i konsekwentnie się do niego odwoływała opisując poszczególne obrazy dzieciństwa. Wyróżnieni przeze mnie autorzy i ich publikacje na pewno wpłynęłyby na wzbogacenie omawianych obrazów dzieciństwa i ich pedagogiczną interpretację – brak ten nie wpłynął jednak na moją pozytywną ocenę rozdziałów empirycznych.

Pracę / monografię zamyka Zakończenie oraz Bibliografia. W Zakończeniu autorka prezentuje własne przemyślenia nawiązujące do omawianej w pracy problematyki, zachęca do dalszych analiz teoretycznych i badań dotyczących dzieciństwa, różnych jego obrazów i wymiarów oraz literatury pięknej / prozy adresowanej do dzieci, która pełni wobec dzieci wiele funkcji (m. in. terapeutyczną, kompensacyjną). Bibliografia jest bardzo bogata; zawiera akty prawne, dokumenty, publikacje zwarte, literaturę piękną, publikacje ciągłe oraz monografie.

Dobór literatury dla dzieci był autorski; po przeczytaniu całości wydaje się być poprawny, właściwy dla kolejno omawianych obrazów dzieciństwa. Autorka porusza się w tym obszarze bardzo dobrze – zna nowości wydawnicze, śledzi je na bieżąco, wykorzystuje w swojej pracy naukowej, dydaktycznej, edukacyjnej.

Reasumując, recenzowana monografia ma dużą wartość poznawczą, metodologiczną, empiryczną i praktyczną – użyteczną.. Wskazuje na dobre teoretyczne przygotowanie Habilitantki do badań (jakościowych). Umiejętnie połączona została wiedza z wielu dyscyplin naukowych: pedagogiki, literaturoznawstwa, kulturoznawstwa, psychologii, socjologii, historii. Monografia stanowi, w mojej ocenie, ważny wkład do pedagogiki jako nauki o wychowaniu, edukacji. Habilitantka stworzyła dzieło oryginalne w sposobie ujęcia przedmiotu badań, metodologii – typ badań jakościowych – analiza treściowa literatury pięknej / prozy dla dzieci, a także analizy i interpretacji przedstawionych obrazów dzieciństwa i edukacyjnego wymiaru literatury przeznaczonej dla młodego czytelnika.

Monografia, wskazana przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowe, spełnia w mojej ocenie warunki stawiane pracom awansowym z pedagogiki, co starałam się potwierdzić sformułowanymi wcześniej ocenami cząstkowymi.

Na koniec chciałabym wskazać na wyjątkowo niestaranne wydanie pracy – znajduje się tutaj mnóstwo błędów językowych, także w nazwiskach autorów, co wydaje się w tego typu pracach niedopuszczalne (wykształcenie filologiczne autorki powinno zobowiązywać do poprawności w tym zakresie!).

3. Ocena pozostałych osiągnięć badawczych przedstawionych przez Habilitantkę

Dorobek naukowy zgromadzony po uzyskaniu stopnia doktora jest znaczący. Na przestrzeni lat 2010-2020 to: 1 monografia autorska (2011), 1 monografia we współautorstwie; to także 27 rozdziałów w monografiach, kilka haseł w internetowej Encyklopedii Dzieciństwa (5), a także 20 artykułów w czasopismach, także pedagogicznych, literaturoznawczych. Daje to łącznie 568 punktów (lista MNiSW).

Podejmowana przez Habilitantkę problematyka koncentruje się wokół takich zainteresowań naukowych jak: społeczne role kobiet na przestrzeni dziejów, edukacyjny charakter opowieści regionalnych na przykładzie Podlasia oraz literatura dla dzieci i młodzieży w kontekście edukacji literackiej (obrazy „Innego”, międzykulturowość w literaturze dla dzieci i młodzieży, biblioterapia, terapia przez książkę, problemy i nadzieje dzieciństwa).

Po zapoznaniu się z dołączonymi do dokumentacji habilitacyjnej publikacjami można stwierdzić, że treści w nich przedstawione wzajemnie się dopełniają. Kategoriami podstawowymi w tych opracowaniach jest: matka, macierzyństwo, dziecko, dzieciństwo. Problematyka skoncentrowana na ww. kategoriach przedstawiana jest przez Habilitantkę w ujęciach historycznych / temporalnych, społeczno – kulturowych (odmiennych kulturach), przekazach ludowych, literaturze regionalnej i współczesnej. Analiza treściowa przedstawionych publikacji wskazuje, że prace te mają nie tylko walor poznawczy / pedagogiczny, ale także praktyczny / metodyczny, co jest niezwykle cenne dla pojmowania i uprawiania pedagogiki jako nauki teoretycznej, ale i praktycznej. Wszystkie teksty naukowe napisane zostały w oparciu o solidne źródła naukowe: historyczne, literaturoznawcze, także pedagogiczne. Habilitantka bardzo dobrze orientuje się w podejmowanej problematyce: łączy wiedzę pedagogiczną o dziecku, rodzinie (matce) z prozą przeznaczoną dla młodego czytelnika. Analizy prowadzone przez Habilitantkę zawsze dotyczą walorów edukacyjnych, wychowawczych analizowanych tekstów literackich.

Pozytywnie należy ocenić pod względem poznawczym, merytorycznym autoreferat Habilitantki, także w części dotyczącej charakterystyki dorobku naukowego zaliczonego do procedury habilitacyjnej. Widoczna jest tutaj dojrzałość naukowa Habilitantki w zakresie argumentacji przedstawianych treści, łączenia treści wokół tematu / problemu przewodniego, syntetycznego ujęcia istoty przedstawianych zagadnień.

W dorobku habilitacyjnym, oprócz monografii – głównego osiągnięcia naukowego, a także wymienionych powyżej innych publikacji znajduje się także aktywne uczestnictwo w polskich i zagranicznych konferencjach naukowych; łącznie w 30 – z czego 16 to konferencje międzynarodowe, 3 zagraniczne, 14 krajowe. Na podkreślenie zasługuje ponadto rola członka w różnego typu projektach naukowych, w tym: w projekcie badawczym Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki – „Kontynuacja naukowej, krytycznej edycji Pism rozproszonych Zygmunta Glogera: edycja rękopisów, pism etnograficznych, rysunków i korespondencji w siedmiu tomach” (nr rej. IIH 17 0013 85 – MNiSW – projekt na lata 2018 – 2022).

Habilitantka, realizując ten projekt opublikowała do tej pory dwa artykuły w języku angielskim, jeden w „Bibliotekarzu Podlaskim” (2019), drugi w czasopiśmie „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” (2019).

Warto dodać, że Habilitantka uczestniczy także w projekcie regionalnym „Dziecko – literatura – sztuka – wychowanie” (współpraca z Zakładem Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku), w ramach którego realizowane są seminaria międzywydziałowe.

Dr Anna Józefowicz, kształtując swój warsztat naukowy, pedagogiczny odbyła dwa staże naukowe: na Uniwersytecie w Kordobie w Hiszpanii (12.11.- 02.12. 2016) oraz Uniwersytecie Śląskim (filia w Cieszynie) w Zakładzie Edukacji Kulturalnej oraz Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie (11.04. -9.05. 2016).

Jeżeli chodzi o liczbę cytowań przedstawia się ona następująco: według bazy Google Scholar – 19, h – index – 2.

Przedłożone do recenzji pozostałe osiągnięcia naukowe, artykuły, teksty w opracowaniach pod redakcją, aktywne uczestnictwo w konferencjach i projektach badawczych oceniam pozytywnie. Wszystkie łączą pedagogikę i literaturoznawstwo – podstawowe kwestie dotyczą rodziny, macierzyństwa, dziecka, dzieciństwa, kultury. Teksty te wydają się być przydatne / inspirujące dla pedagogów teoretycznie i empirycznie zorientowanych; są one w mojej ocenie spójne merytorycznie, tematycznie.

4. Ocena dorobku dydaktycznego i działalności organizacyjnej oraz popularyzacja nauki lub sztuki

Habilitantka posiada spore osiągnięcia dydaktyczne, prowadzi na Wydziale Nauk o Edukacji zajęcia – ćwiczenia, wykłady, seminaria, laboratoria, fakultety z takich przedmiotów jak: Literatura dla Dzieci i Młodzieży, Wybrane problemy literatury współczesnej, Biblioterapia, Edukacja Literacka, Dziecko i dzieciństwo w sztuce i literaturze na świecie i w Polsce i inne prowadzone według autorskich / własnych programów nauczania. Zajęcia te prowadzone są na studiach I i II stopnia oraz studiach podyplomowych.. Habilitantka prowadzi także seminaria dyplomowe – licencjackie, magisterskie (wypromowała łącznie 97 dyplomantów).

Wyniki swoich badań Habilitantka upowszechniała w kraju i za granicą: 8 razy wyjeżdżała do uczelni partnerskich – Erasmus plus- do Belgii, Holandii, Włoch, Litwy,

Hiszpanii. Uczestniczyła także wielokrotnie w Białostockim Festiwalu Nauki popularyzując swoje wyniki badań w formie autorskich warsztatów adresowanych do dzieci młodszych klas szkolnych. Uczestniczyła także dwukrotnie w tzw. Głośnym czytaniu dzieciom (akcja ogólnopolska).

Habilitantka zorganizowała także autorskie spotkanie ze współczesną bajkopisarką – dr Anną Gibasiewicz; w oparciu o jej baśń przygotowała wykład adresowany do studentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, a także zajęcia warsztatowe dla dzieci w trzech szkołach podstawowych w Białymstoku. Jej aktywność w zakresie propagowania czytelnictwa wśród dzieci jest ogromna – nawiązała w tym celu współpracę z wieloma placówkami edukacyjnymi: przedszkolami, szkołami, placówkami opiekuńczo – wychowawczymi oraz bibliotekami na terenie Białegostoku i regionu podlaskiego.

Na dorobek dydaktyczno – organizacyjny składają się także pozyskane przez Habilitantkę granty – fundusze z nich wykorzystane zostały do zorganizowania 5 cykli warsztatów na Wydziale Nauk o Edukacji (UwB), których celem było upowszechnienie kultury regionu Podlasia oraz rozwijanie zainteresowań czytelniczych wśród dzieci w młodszym wieku szkolnym. Inne aktywności Habilitantki są następujące: 1) koordynatorka Uczelnianych Zespołów Badawczych i działań prowadzonych na uczelni w ramach projektu „Rozwój przez kompetencje” (2009-2012 – współfinansowanie z UE), 2) wykonawca projektu „Akademia Trzeciego Wieku (od 2020 r – NCBiR) – opracowanie cyklu warsztatów nt. „Bliskie spotkania trzeciego stopnia z baśnią, przypowieścią, dla seniorów i ich wnuków”, 3) członek czasopisma naukowego „Ars Inter Culturas” (grant MNiSW na wsparcie czasopism naukowych).

Należy także dodać, że Habilitantka za pracę naukową i działalność organizacyjną była nagradzana przez Rektora Uniwersytetu w Białymstoku (2010, 2013, 2014).

Wymienione osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne oraz w zakresie współpracy ze środowiskiem oceniam bardzo pozytywnie. Tych aktywności jest wiele i wszystkie są powiązane z zainteresowaniami naukowo – badawczymi Habilitantki. Łączy ona w przedstawionych aktywnościach przygotowanie teoretyczne z praktyką tj. łączenie wiedzy z literatury pięknej / prozy dla młodego czytelnika z jej walorami edukacyjnymi, pedagogiką.

5. Konkluzja

Moja pozytywna ocena monografii – głównego osiągnięcia naukowego Habilitantki, jako dzieła oryginalnego w zakresie teoretycznego i interdyscyplinarnego przedstawienia problemu dzieciństwa, jego wymiarów, zagrożeń; literatury dla dzieci i jej edukacyjnego charakteru, a także interesującego poznawczo / metodologicznie projektu badań jakościowych (analiza treściowa) wskazuje, że spełnia ona wymogi stawiane pracom awansowym. Pozytywnie oceniam także pozostałe osiągnięcia naukowe: artykuły w czasopiśmie, teksty w opracowaniach pod redakcją, uczestnictwo w konferencjach i projektach badawczych, jak też dodatkowy dorobek w zakresie działalności dydaktycznej, organizatorskiej, popularyzatorskiej, które wskazują na należyty wkład Habilitantki w rozwój pedagogiki. Waga podjętej problematyki, zarówno w monografii, jak i w pozostałych publikacjach jest znacząca w aspekcie pedagogicznym, edukacyjnym (edukacja artystyczna, czytelnictwo).

Habilitantka spełnia większość kryteriów stawianych osobom aspirującym o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Wnoszę zatem o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie pedagogika, ponieważ spełnia ona w mojej ocenie wymogi stawiane habilitantom w Ustawie o stopniach i tytułach w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. Nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami, znowelizowanej w 2014 roku).

Konkludując wnoszę do Rady Dyscypliny Pedagogika Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku o nadanie dr Annie Józefowicz stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.